

Рижук Ю.М.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри конституційного та кримінального права,
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА – УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Конституція України визначає, що Україна є соціальною унітарною державою, в якій визнається і гарантується місцеве самоврядування [1]. Так, закріплено конституційний базис місцевого самоврядування, визначено основи територіального устрою та сфери гарантування та забезпечення прав людини і громадянина як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях.

У той же час, з моменту прийняття Конституції України та основних нормативно-правових актів щодо організації та функціонування місцевого самоврядування, останнє могло здійснюватися де-факто лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, що пов'язувалося, більшою мірою, із надмірною подрібненістю територіальних громад та їх надзвичайно слабкою матеріально-фінансовою базою.

Саме тому у 2014 році було розпочато адміністративно-територіальну реформу, змістом якої є надання ширших повноважень органам місцевого самоврядування (децентралізація) та удосконалення адміністративно-територіального поділу держави, з метою реформування територіальної організації влади. Так, зазначений процес було розпочато схваленням Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (далі – Концепція) [2]. Ключовими завданнями впровадження зазначеної Концепції можна визначити:

по-перше, удосконалення системи місцевого самоврядування, яка б повністю задовольняла потреби суспільства;

по-друге, функціонування органів місцевого самоврядування, які забезпечували б створення необхідного сприятливого життєвого середовища для всебічного розвитку людини;

по-третє, гарантування, підтримка та захист самореалізації людини та її прав, за рахунок належного надання населенню органами місцевого самоврядування та утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях.

Виходячи із ключових завдань даної реформи, сьогодні адміністративно-територіальну реформу вважають однією з найуспішніших, з-поміж інших напрямів конституційно-правової реформи в Україні, не лише через удосконалення системи місцевого самоврядування. Так, конституційно-правова реформа в Україні як процес внесення змін до Конституції та законів України, а також розробка та прийняття нових законів, що стосуються удосконалення правових основ державного та суспільного ладу має наступні напрями: парламентська, адміністративна, судово-правова, муніципальна та реформування громадянського суспільства. Але, в той же час, виходячи з позиції того, що права і свободи людини і громадянина визначають напрями діяльності держави, кожен з напрямків конституційно-правової реформи прямо чи опосередковано направлений забезпечення, розвиток, реалізацію та захист прав і свобод людини [1].

Відповідно до Концепції [2], адміністративно-територіальна реформа мала проходити у такі два етапи: перший – 2014 р. та другий – 2015-2017 рр. Не дивлячись на те, що дану реформу вважають по впровадженню та реалізації найвдалішою, вона триває ще й досі, хоча завершитися процес мав ще у 2017 році.

З 2014 року основними здобутками адміністративно-територіальної реформи можна визначити:

1. З метою повноцінної реалізації передбачених у Концепції ідей, потребувала змін чинна Конституція України щодо вирішення питань утворення виконавчих органів обласних та районних рад, реорганізації місцевих державних

адміністрацій в органи контрольно-наглядового типу, а також дати визначення адміністративно-територіальної одиниці – громади [3]. За для цього було розроблено відповідний проект змін до Конституції України, але політична ситуація 2014 року не дозволила Верховній Раді України прийняти зазначені зміни, реформу не було відкладено, а було розпочато без внесення змін до чинної Конституції України.

2. Основу впровадження фінансової децентралізації є розроблені та прийняті зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України, завдяки яким розпочато процес зростання місцевих бюджетів [3].

3. Важливе значення для успішного формування спроможного базового рівня місцевого самоврядування в Україні та реалізацію прав людини має розробка та прийняття у 2015 році Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [4]. Вже за наступні чотири роки було створено 982 об'єднані територіальні громади (ОТГ) [3] та у 2020 році Урядом було затверджено новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня [5]. Такі зміни, безумовно, є важливими для кожного пересічного громадянина – члена територіальної громади – оскільки саме мешканці громад обирають місцеву владу і тим самим наділяють її компетенцією щодо вирішення питань місцевого значення в інтересах жителів, зокрема, та інтересах громади, в цілому. Відтак, новий адміністративно територіальний устрій базового рівня розширює сферу питань, які вирішуватиме обрана жителями місцева влада. Вже у 2020 році було ліквідовано 490 районів та створено 136, відповідно до Постанови Верховної Ради України, що значно удосконалило процес територіальної організації влади та реалізації прав людини на місцях [6].

4. Слід також як позитив щодо удосконалення територіальної організації влади та реалізації прав людини відзначити розробку та прийняття Закону України «Про співробітництво територіальних громад» [7], яким було створено механізми вирішення спільних проблем громад, та Закону України «Про засади державної регіональної політики» [8], щодо основ державної підтримки регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад.

5. Розробка та прийняття у 2019 році Виборчого кодексу України [9], яким визначено порядок проведення та види місцевих виборів, удосконалило та унормувало належну реалізацію виборчих прав громадян.

Проведений аналіз втілення адміністративно-територіальної реформи дозволяє виділити багато позитивних здобутків, в той же час, процес реалізації не позбавлений ряду недоліків. В цілому, головний висновок можна зробити таким: адміністративно-територіальна реформа зі значними позитивними результатами триває із порушенням визначених Концепцією строків. Процес удосконалення територіальної організації влади та системи місцевого самоврядування покращується, що, в свою чергу, дає можливість вести мову про підвищення рівня реалізації та забезпечення прав людини у процесі вирішення питань місцевого значення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (дата оновлення 01.01.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 16.06.2021)

2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-%D1%80> (дата звернення 16.06.2021)

3. Децентралізація дає можливості: інформаційний портал. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>

4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/157-19> (дата звернення 16.06.2021)

5. Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Київської області: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 715-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/715-2020-%D1%80> (дата звернення 16.06.2021)

6. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/807-20> (дата звернення 16.06.2021)

7. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1508-18> (дата звернення 16.06.2021)

8. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19> (дата звернення 16.06.2021)

9. Виборчий кодекс України: Кодекс України від 19.12.2019 р. № 396 -IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/396-20> (дата звернення 16.06.2021)

Рудь Ю.М.,
к.ю.н., доцент кафедри конституційного та кримінального права
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Держава без конституції – це влада без права
Т. Пейн

Конституція як основний закон держави відіграє надзвичайно важливу роль – роль фундаменту усієї правової системи. При цьому конституції є основним джерелом права не лише у країнах континентальної правової системи, але й англосаксонської (США, Австралія, Канада) та в інших правових системах. Безумовно конституція є основним документом держави, що відображає її конституційний лад, основи організації та діяльності органів державної влади.

Конституція будь-якої держави виконує унікальну роль, слугуючи фундаментом побудови національної правової системи, критерієм правових цінностей суспільства. Вона займає особливе місце в національній правовій